

## ІСТОРІЯ МІСТА ПОГРЕБИЩА

Комунальний заклад «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 33 Вінницької міської ради»

### *Анотація*

*В даній статті подано інформацію про населений пункт, місто Погребище, Погребищенського району, Вінницької області, представлена історія міста з XII століття до сьогодення.*

**Ключові слова:** місто, історія виникнення, історичні етапи.

### *Abstract*

This article provides information about the town Pogrebyshche, Pogrebyshchensky district, Vinnytsia region, its history from the XII century till present.

**Key words:** town, origin, historical stages.

Погребище — місто (селище міського типу з 1938 року, місто з 1984р.), розташоване у верхів'ях річки Рось, у північно-східній частині Вінницької області. Йому, як жодному іншому з міст і містечок Поділля, упродовж усієї історії існування судилося бути своєрідним рубежем на стику політичних інтересів і різних володінь. Звідси — часта зміна адміністративно-територіальної належності (Брацлавська, Київська, Подільська губернії) і завжди крайнє положення біля меж областей (губерній, володінь). Розташоване за 70 км від обласного центру, за 2 км від залізничної станції Ржевуська.

Населення — 9 525 чоловік (2018 р.). Перша згадка датується 1148 роком. В XII ст. на місці сучасного міста було місто Рокитня. Після монголо-татарської навали від нього залишились самі погребі, тому поселення стали називати Погребищем.

Після Люблінської унії 1569 р. Погребище перейшло до Речі Посполитої (містечком володіли польські магнати Збараські) і стало користуватися Магдебурзьким правом. Населення Погребища брало участь в антифеодальному повстанні 1591—1593 рр. під проводом К. Косинського. В 1595 році селянські загони, очолені козацьким ватажком Г. Лободою, зайняли Погребище.

У першій половині XVII століття у містечку з'явилися євреї і була побудована дерев'яна синагога. В 1648 році військо Богдана Хмельницького, очолене Максимом Кривоносом, знищили всіх євреїв Погребища. В 1653 році Погребище було вщент зруйновано князем Яремою Вишневецьким, що відступав із-за Дніпра під натиском Богдана Хмельницького.

З кінця 1667 до 1712 року Погребище стало сотенним містом Брацлавського полку. За умовами Андрусівського перемир'я Погребище відійшло до Польщі. Внаслідок військових дій та каральних експедицій польських панів Погребище та навколишні села знелюдніли, довгий час лежали в руїнах. До того ж, після турецької навали 1672 року чимало вцілілих жителів переселилося на Лівобережжя. Тільки наприкінці XVII ст. Погребище і навколишні землі знову були заселені.

На початку XVIII ст. Погребище стало значним осередком торгівлі та ремесла. Місцеві ярмарки приваблювали купців не лише з Польщі, а й з сусідніх країн. Ремісники мали свої цехові організації. 1747 року власник Погребища затвердив статuti шевського, кравецького та кушнірського цехів.

Мешканці Погребища взяли участь у повстанні проти польсько-шляхетських загарбників під проводом С. Палія. В 1736 і 1768 роках в Погребищі були загони повсталих гайдамаків.

Населення Погребища восени 1768 року взяло участь в Коліївщині.

У XVIII–XIX ст. містечко було родинним гніздом Ржевуських, в якому народилася Евеліна Ганська, друга дружина відомого французького письменника Оноре де Бальзака. Наприкінці XIX ст. на землях графа Адама Ржевуського збудовано залізницю і станцію, яку названо на його честь — «Ржевуська». Коли Правобережну Україну возз'єднано з Росією, Погребище віднесено до Бердичівського повіту Київської губернії.

Селяни Погребища досить стримано зустріли царський маніфест про звільнення їх від кріпосної залежності, не хотіли підписувати уставних грамот, згідно з якими вони мали викупити 2107 десятин землі за 103,5 тис. карбованців. Але їх присилювали до цього. У 60-х роках XIX ст. в Погребищі було створено волосне правління.

Промислове пожвавлення помітно посилювалося з 80-х років. Злидні змушували місцеву бідноту найматися на будови підприємств, на спорудження залізничної колії Козятин—Умань, що тривало протягом 14 років. На 1900 рік завершено спорудження Погребищенського цукрового заводу, а в 1902 році — п'ятиповерхового вальцювального млина, обладнаного потужними паровими машинами. Працювало тут 56 чоловік. Пересічно за добу розмелювалося 5800 пудів зерна, вироблялося 10 сортів борошна. На той час це було одне з найбільших і технічно досконалих підприємств борошномельної промисловості в Україні.

Наприкінці XIX ст. на 5925 чоловік населення в містечку були дві православні церкви, костюль, синагога та лише дві початкові школи, а з медичних закладів — одна невелика приймальня палата. На початку XX ст. містечко нараховувало 943 дворів, 5807 мешканців, дві церкви (мурована Успенська і дерев'яна Михайлівська), дві церковнопарафіяльні школи, шість круподерень, завод шипучих вод, два водяних млини, 10 мануфактур, 30 бакалійних і м'ясних лавок. Граф Микола Павлович Ігнатьєв розпочав будівництво цукрового заводу. В 1921 році було відкрито агрошколу. В 1923 році — організовано перше колективне господарство ім. Т. Шевченка.

Німецько-фашистські війська окупували місто 21 липня 1941 року. У середині жовтня 1941 року 5-та німецька оперативна команда розстріляла в Погребищі все єврейське населення - майже 1360 людей. У часи окупації у Погребищі діяла підпільна група опору, яку очолював вісімнадцятирічний М. Д. Копецький. 31 грудня 1943 року місто звільнила 65 мотобригада 1-ї танкової армії генерала М.Ю. Катюкова. Понад 6 тисяч воїнів-погребищан залишилися на полях битв. Семеро уродженців району удостоєні звання Героя Радянського Союзу: А.Бурлачук, В.Кравченко, А.Москальчук, А.Пономарчук, М.Сьомак, І. Слободянюк, В.Терлецький. В братській могилі, що знаходиться в центрі міста, поховано 653 воїнів.

У повоєнний час Погребище значно змінило свій вигляд, особливо у центральній лівобережній частині: з'явилися багатоквартирні будинки, школа №1 ім. Миколи Сьомака і школа-інтернат, універмаг і магазин «Дитячий світ», пошта, будинок райради, лікарня, відкрито музичну школу і медичне училище (1966 р.), збудовано заводи сухого і знежиреного молока, комбикормовий, залізобетонних виробів і контейнерний, виробництва будівельних матеріалів, відбудований цукровий завод на правобережжі.

Погребище залишає досить помітний слід на тлі культурної Вінниччини. Так, архітектор Степан Кирилович Казназей і лісничий Погребищенського лісництва Павло Олександрович Палесін назавжди увічнили старання рук людських і душ, сприяючи облаштуванню витoku славної ріки Рось, створивши справжню зелену коліску для невтомного серця водотоку.

Гордістю Погребища є його уроженка Настя Присяжнюк (1894–1987 рр.) – визначний фольклорист і етнограф України. Усе своє довге життя (92 р.) ця жінка присвятила збереженню пам'яток української культури. Починаючи з 23-х рр. і до кінця своїх днів вона записувала і впорядковувала пісні (200 календарно-обрядових, 1 500 ліричних, історичних, соціально-побутових), прислів'я, казки, гуморески, унікальні матеріали з мови, історії, етнографії рідного краю. Деякі перлини усної народної творчості, зокрема плачі й голосіння, записані на фонограф у 1963 р. з голосу Насті Андріївни відомим фольклористом Климентом Квіткою – чоловіком Лесі Українки, а також відіслані на замовлення Британського етнографічного музею.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія міст і сіл України. Вінницька область. – К.: УРЕ, 1972.
2. Швець Г. І. Голубі перлини України. – К.: Радянська школа, 1969. – 176 с.
3. [pogrebysche.org.ua/istoriya-pogrebischa/](http://pogrebysche.org.ua/istoriya-pogrebischa/)
4. [ukrainaincognita.com/vinnytyska...pogrebyshchenskyi...](http://ukrainaincognita.com/vinnytyska...pogrebyshchenskyi...)
5. [wikiplanet.click/enciclopedia/UK/Погребище](http://wikiplanet.click/enciclopedia/UK/Погребище)

**Кіслова Валентина Анатоліївна** – учитель історії, вища кваліфікаційна категорія, педагогічне звання «старший вчитель», КЗ «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 33 Вінницької міської ради», Вінниця, e-mail: [ronyshka2013@gmail.com](mailto:ronyshka2013@gmail.com).

**Заболотний Владислав Ярославович** – учень 10-А класу, КЗ «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 33 Вінницької міської ради», Вінниця

**Kislova Valentyna** – a teacher of history, higher qualification category, pedagogical degree «Senior Teacher», Vinnytsia Secondary School №33, Vinnytsia, e-mail: [ronyshka2013@gmail.com](mailto:ronyshka2013@gmail.com).

**Zabolotny Vladyslav** – a pupil of the 10th form, Vinnytsia Secondary School №33, Vinnytsia